

HISTORIA GÓRNICTWA NA ŚWIECIE – PRZEGLĄD WYBRANYCH ORGANIZACJI I PLACÓWEK

Dawid LESZCZAWSKI

ul. Krótka 18/3, Szklarska Poręba 58–580, dawid.leszczawski@gmail.com

*historia górnictwa, dziedzictwo górnicze,
muzea górnicze*

Wiele wieków ciężkiej pracy, poświęcenia zdrowia, a nawet życia, umożliwiło górnikom udoskonalenie technik udostępniania oraz eksploatacji złóż. W poniższej publikacji przedstawiono sposoby upamiętniania ich pracy i wkładu w rozwój gospodarki, takie jak muzea, trasy turystyczne, organizacje oraz fora internetowe. Ogólna ich liczba jest imponująca. Wiele z nich ma zasięg lokalny, lecz niektóre ogólnosiwiatowy – ukazano tu wybrane ich przykłady z różnych krajów. Wnoszą one olbrzymi wkład w propagowanie historii górnictwa, zachowanie tradycji oraz umożliwiają zapoznanie kolejnych pokoleń ze specyfiką kultury górniczej.

1. Wstęp

Dzieje górnictwa są zagadnieniem bardzo istotnym nie tylko ze względów czyisto historycznych, lecz również jako źródło wiedzy umożliwiającej postęp. Rozwój technologii, technik górniczych wykorzystywanych do wykonywania wyrobisk, czy zabezpieczania ludzi oraz sprzętu często był okupiony wieloma ofiarami, a katastrofy górnicze ukazywały słabe punkty stosowanych metod. Celem wielu organizacji i stowarzyszeń na całym świecie jest promowanie wiedzy o fundamentalnym znaczeniu górnictwa dla rozwoju gospodarki, zarówno niegdyś, jak i współcześnie.

Ostatnie dziesięciolecia XX. wieku i lata XXI. wieku to okres wielu zmian strukturalnych nie tylko w samym górnictwie, lecz również w polityce gospodarczej szeregu krajów. W rezultacie wiele nierentownych kopalń zostało zlikwidowanych, natomiast działające zakłady postawiły na rozwój i inwestycje w nowe technologie, które zwiększają bezpieczeństwo oraz wydobywanie kopaliny. W ostatnim czasie powraca się w wielu środowiskach do pielęgnowania w górnictwie dorobku i spuścizny poprzednich wieków. Udaje się zintegrować środowisko górników, inżynierów i techników górnictwa oraz pasjonatów górnictwa, by organizować działania mające na celu zachowanie relikwów przeszłości oraz udostępnienie ich wszystkim zainteresowanym.

Poniższe opracowanie ma charakter informacyjny i zawiera przegląd wybranych organizacji zajmujących się badaniem i rozpowszechnianiem historii górnictwa. Organizacje te, poprzez swoje zaangażowanie, uświadamiają ludziom jak wielki wpływ miało górnictwo nie tylko na gospodarkę poszczególnych krajów lecz również na życie przeciętnego obywatela. Wśród wymienionych instytucji znajdują się zarówno te o zasięgu międzynarodowym jak również struktury i stowarzyszenia lokalne. Celem publikacji jest unaocznienie wielości i różnorodności ośrodków propagujących historię górnictwa.

2. Organizacje

Istnieje szereg sposobów umożliwiających zachowanie i propagowanie historii związanej z górnictwem, jednym z nich są stowarzyszenia. Istnieje bardzo duża ilość tego rodzaju organizacji zajmujących się dziedzictwem górnictwa – niektóre z nich mają zasięg regionalny, inne zaś krajowy lub międzynarodowy. Organizowane są konferencje, spotkania i warsztaty terenowe, stowarzyszenia posiadają strony internetowe, na których można odnaleźć wszelkie interesujące czytelnika fakty historyczne, czy przedstawienie realiów przeszłości. Poniżej zostaną omówione przykładowe organizacje promujące wiedzę na temat górnictwa.

Jedną z głównych takich organizacji w Stanach Zjednoczonych jest Mining History Association (MHA). Począwszy od roku 1992 z jej inicjatywy organizowane są konferencje, co roku odbywające się w innym stanie. Ostatnia z nich odbyła się w dniach 11–14 lipca 2015 roku w Virginia City w Nevadzie. Na spotkaniach poruszane są tematy związane z historią górnictwa i metalurgii. Mogą w nich brać udział szkoły, college oraz uniwersytety, a także osoby prywatne związane z górnictwem – górnicy, geolodzy, inżynierowie. Swoją działalnością MHA obejmuje teren całego kraju (www.mininghistoryassociation..., 2015).

Kolejną przykładową tego rodzaju organizacją ma zasięg regionalny, a w zasięgu jej działalności znajduje się Lower Macungie w Pensylwanii. Znajdują się tam stare miasteczka górnicze i kopalnie rud żelaza. Historia eksploatacji na tym terenie sięga lat 40' XIX w. Na stronie internetowej Lower Macungie Township Historical Society można odnaleźć opisy historycznej działalności górniczej, kopalń, lokalnych tradycji oraz zdjęcia z tym związane. Ponadto stowarzyszenie organizuje wystawy i wycieczki po terenach wykorzystywanych niegdyś górniczo oraz ciekawych pod względem geologicznym (www.lmthistory.org, 2015).

Również w Kanadzie istnieją organizacje związane z historią górnictwa. Przykładem może być NWT Mining Heritage Society, obejmująca swoim zasięgiem Terytoria Północno-Zachodnie, na których eksploatację rozpoczęto w latach 30. XX w. Na swojej stronie internetowej (www.nwtminingheritage..., 2015) udostępnia ona zdjęcia, przedstawiające pracę górników, budynki kopalniane, a także migawki z życia w górniczych miasteczkach. Obecnie organizacja pracuje nad projektem muzeum o historii górnictwa na Terytoriach Północno-Zachodnich Kanady. Data ukończenia prac nie jest jeszcze znana, ale wiadomo już, co będzie się tam znaj-

dować, a mianowicie wystawy dotyczące eksploatacji, geologii terenu i historii poszczególnych kopalń. Ma to być ważny, związany z geoturystyką, punkt na mapie Kanady (www.nwtminingheritage..., 2015). Inną organizacją działającą również na szczeblu regionalnym jest Miles Canyon Historic Railway Society. Zajmuje się ona pielęgnowaniem zarówno zabytków, jak i pamięci o historii górnictwa i powiązanej z nią kolei w prowincji Yukon. Działalność organizacji obejmuje obszar Copperbelt, gdzie – jak sama nazwa wskazuje – eksploatowane były rudy miedzi. Prócz prowadzenia muzeum, organizowane są przejażdżki zabytkową koleją, spotkania oraz pikniki edukacyjne, na których są poruszane tematy związane z historią górnictwa i kolei (www.yukonrails..., 2015).

Australia również posiada stowarzyszenie promujące historię górnictwa. Australasian Mining History Association ma zasięg ogólnokrajowy i działa od roku 1995. Jako zadanie stawia sobie propagowanie wiedzy, ochronę wszelkich zachowanych dokumentów, reliktyw oraz miejsc powiązanych z rozwojem górnictwa australijskiego. Ponadto organizuje konferencje (od 1997 roku), wydawane są broszury i publikacje – od 2003 roku pojawia się *Journal of Australasian Mining History* (www.mininghistory.asn..., 2015).

W Europie tradycje górnicze są bardzo silnie rozwinięte. Wielka Brytania wydaje się przodować w ilości organizacji ogólnokrajowych zajmujących się historią górnictwa. National Association of Mining History Organisations (NAMHO) powstała w 1979 roku i skupia ponad 70 organizacji, stowarzyszeń, muzeów oraz firm. Swoim zasięgiem obejmuje całą Wielką Brytanię, obecnie podejmuje starania, aby poszerzyć swoje wpływy również o Irlandię. Celem zjednoczenia organizacji jest wspólne działanie, jako jeden organizm, co ułatwia osiągnięcie porozumień, również z rządem, oraz dotarcie do szerszej grupy odbiorców. Ułatwieniem komunikacji między członkami, a także z innymi organizacjami, są coroczne konferencje, które odbywają się począwszy od roku 1979. Na internetowej stronie NAMHO znajduje się pełna lista stowarzyszeń, organizacji i muzeów – stanowi ona dużą bazę danych o brytyjskiej historii górnictwa oraz o miejscach wartych zwiedzenia (www.namho..., 2015).

Wspomnieć też należy o Irlandii i jej organizacji – Mining Heritage Trust of Ireland, która powstała w 1996 roku w formie prawnej stowarzyszenia, lecz w 2001 roku została przeobrażona w fundację. Skupia ona wszystkie nieczynne już kopalnie znajdujące się na terytorium kraju. Celem jej działalności jest promowanie historii, aktywne uczestniczenie w zbieraniu i ochronie dokumentów oraz zabytków związanych z dorobkiem górniczym. Fundacja utrzymuje również w jak najlepszym stanie budynki pokopalniane oraz podziemne pozostałości działalności górniczej, aby możliwe było ich zwiedzanie (www.mhti..., 2015). Na stronie internetowej tej organizacji znajdujemy informacje wskazujące, iż ma się ona stać członkiem wspomnianej powyżej National Association of Mining History Organisations (NAMHO), lecz nie jest znana dokładna data przyłączenia.

3. Muzea związane z historią górnictwa

Oprócz opisanych powyżej organizacji, ważnym ogniwem działalności oraz aktywnego krzewienia wiedzy historycznej związanej z górnictwem są muzea posiadające ekspozycje dotyczące tego tematu, najczęściej połączone z możliwością zwiedzania wyrobisk dawnych kopalń. Podstawą zbiorów bywa przeważnie ocalona część spuścizny dawniejszych, nieistniejących już muzeów, ale też materiały zebrane podczas indywidualnych i zespołowych penetracji archiwalnych zbiorów, przy przeszukiwaniach terenów objętych niegdyś działalnością górnictwem. Gromadzone ekspozycje zestawiane są w formie wystaw, niekiedy służą do sporządzania makiet obiektów górniczych. Ekspozycje muzealne wzbogacane są o tzw. żywą historię – spotkania z ludźmi zajmującymi się zawodowo czy okazjonalnie (hobby) którymś z dziedzin górnictwa: odwadnianiem, urabianiem, ratownictwem, transportem, wentylacją, pomiarami, łącznością czy oświetleniem.

Na obszarze Stanów Zjednoczonych ilość takich muzeów jest ogromna, powiązane są one zarówno z górnictwem okresu „gorączki złota” zapoczątkowanym w okolicach Klondike, jak i bliższym współczesności wydobywaniem węgla oraz rud metali. Przykładem muzeum i zarazem podziemnej trasy turystycznej może być dawna kopalnia soli kamiennej Strataca w Kansas. Odkrycia złóż dokonano tam w 1857 roku, zaś kopalnia działała od roku 1923 do lat 60-tych ubiegłego wieku. Na początku nosiła nazwę The Carey Salt Mine, później znana była jako The Hutchinson Salt Company. Muzeum funkcjonuje od 1999 roku, jego oferta turystyczna obejmuje zejście na głębokość 600 stóp (ok. 183 m), gdzie znajdują się komory z tematycznymi ekspozycjami związanymi z historią górnictwa soli tego rejonu. Dodatkową atrakcją jest możliwość przejażdżki po dawnych wyrobiskach kolejką podziemną (www.underkansas..., 2015).

Także Kanada posiada bardzo dobrze rozwinięte tego rodzaju ośrodki promujące informacje o historii górnictwa, a pamięć o minionych latach eksploatacji jest wzmacniana poprzez udostępnianie dawnych wyrobisk górniczych oraz tworzenie ekspozycji tematycznych. Britannia Mine Museum to stara kopalnia rud miedzi funkcjonująca w latach 1904–1974. W latach swej działalności była ona największą kopalnią rudy miedzi w całym Brytyjskim Imperium. O jej wielkości może świadczyć fakt, iż w okresie eksploatacji z miasteczkiem górniczym związanych było około 60 tysięcy osób, pochodzących z 50 różnych krajów, które pracowały w kopalni. W muzeum odbywają się pokazy doświadczeń laboratoryjnych dla najmłodszych zwiedzających obiekt, udostępnione są dokumentacje, stare fotografie. Możliwe jest także zwiedzanie budynków pochodzących z czasów funkcjonowania kopalni. Na stronie internetowej muzeum, można zobaczyć *online* część zdjęć pochodzących z wystaw. Dołączone są do nich szerokie opisy stosowanych metod wydobywania, transportu urobku, ale także życia codziennego miasteczka górniczego (www.bcomm..., 2015).

W Europie znajduje się prawdopodobnie jeszcze więcej muzeów oraz podziemnych tras turystycznych niż w całej Ameryce Północnej ze względu na dłuższą

historię górnictwa. W Wielkiej Brytanii udostępniona jest, wiodąca ponad 140 metrów pod powierzchnię ziemi, trasa prowadząca dawnymi wyrobiskami jednej z największych kopalń węgla kamiennego w kraju. Jest to National Coal Mining Museum for England. Muzeum znajdujące się przy dawnej kopalni posiada zbiór eksponatów dotyczących historii górnictwa krajowego, ze szczególnym uwzględnieniem górnictwa węglowego. Dodatkowym atutem tego obiektu jest posiadanie bogatej wystawy przeznaczonej dla najmłodszych odwiedzających, ukazującej różne problemy naukowe oraz organizacja pokazów doświadczeń laboratoryjnych. Oprócz tych atrakcji istnieje możliwość przejazdu starą kolejką kopalnianą, którą kiedyś wywożono urobek z kopalni na powierzchnię (www.ncm..., 2015).

Irlandia również posiada bogate tradycje górnicze oraz wiele muzeów. Jednym z ciekawszych, wartych zwiedzenia miejsc wydaje się muzeum Arigna Mining Experience, przybliżające prowadzoną w tym rejonie, od pierwszych lat XVIII wieku do roku 1990, eksploatację węgla kamiennego. Oprócz zapoznania się z ekspozycją w pawilonach na powierzchni ziemi możliwe jest zejście na kilkusetmetrowej długości trasę podziemną, której przebycie zajmuje około 45 minut. Podczas przemieszczania się można podziwiać wystawy związane z życiem codziennym górnika. Ukazane są dawne instrumenty i narzędzia używane przez robotników, dokumentacje piśmienne oraz liczne fotografie wraz z wyjaśnieniami. Jedną z wystaw tematycznych dotyczy energetyki odnawialnej, przedstawia jej założenia i cele – temu zakresowi poświęcony jest cały budynek o nazwie Energy Centre Building (www.arignaminingexperience..., 2015).

Również sąsiadujące z Polską kraje posiadają duże muzea związane z historią górnictwa. Na terenie Niemiec znajduje się, funkcjonująca od 1 maja 1997 r., The Fell Exhibition Slate Mine (Besucherbergwerk Fell), gdzie oprócz wystaw tematycznych możliwe jest zwiedzanie podziemnej infrastruktury kopalni. Ekspozycje ułożone są tematycznie – dotyczą zarówno historii górnictwa w rejonie kopalni, ówczesnego życia górników, jak też geologii terenu. Wśród eksponatów znajdują się stare fotografie, zachowane dokumentacje, a prócz tego także stanowiska interaktywne. W części wyrobisk podziemnych obecne są zimowiska 16 gatunków nietoperzy, dlatego miejsce to traktowane jest również jako jednostka badawcza nietoperzy (www.bergwerk-fell..., 2015).

Kolejnym ważnym miejscem w Niemczech jest Annaberg-Buchholz, miejscowość ta znajduje się w Saksonii i powiązana była z wydobywaniem rudy srebra w kopalni Im Gößner. Muzeum zostało otwarte już w 1887 roku i początkowo nazywało się Museum erzgebirgischer Altertümer, ale w roku 1905 zostało przemianowane na Erzgebirgsmuseum. Zebrane eksponaty dotyczą zarówno historii średniowiecznego górnictwa, jak również ówczesnych wyrobów rzemieślniczych – począwszy od garniarstwa, po hafciarstwo oraz bronię. Istotnym elementem muzeum jest możliwość zwiedzania części podziemi kopalni Im Gößner. Podczas przejścia trasy zwiedzającej schodzi 24 m pod powierzchnię terenu, do ponad pięćsetletnich wyrobisk pozostałych po eksploatacji rud srebra. Z powodu dużej wilgotności i zawodnienia turyści są zaopatrywani w płaszcze oraz, z oczywistych względów bezpieczeństwa, w kaski

(www.annaberg-buchholz..., 2015). Warto również wspomnieć o innym udostępnionym obiekcie w Annaberg-Buchholz – Besucherbergwerk Markus Röhling Stolln Frohnau. Jest to sztolnia wydrążona ponad 650 lat temu, do której wjeżdża się kolejką górniczą. Podczas przejazdu zwiedzający mogą podziwiać rekonstrukcje trzech kół wodnych o średnicy 30 stóp (9,14 m), jakie były wykorzystywane podczas eksploatacji rudy srebra oraz kobaltu. Kopalnia czynna była w latach 1733–1857 (www.erzgebirge-tourismus..., 2015).

Największym w Czechach muzeum o tym profilu jest Mining Museum Příbram. Jego zbiory nie ograniczają się tylko do jednego obiektu górniczego, lecz dotyczą trzech kopalń: Ševčinský důl, Důl Anna oraz Důl Vojtěch. Każdy z wymienionych zakładów jest składową głównej jednostki muzeum. Oprócz nich dostępne są ekspozycje dotyczące górnictwa złota w tym rejonie, a także życia codziennego ludzi, ze szczególnym uwzględnieniem okresu II wojny światowej, gdy na tym terenie znajdowały się obozy pracy. Skupiano się wtedy na poszukiwaniu rud uranu i ich eksploatacji. Ponadto można tu zobaczyć skansen z zabudowaniami miasteczka kopalnianego. Ekspонатami w każdej z części muzeum są zachowane przedmioty, stare fotografie, utworzono także stanowiska interaktywne (www.muzeum-pribram..., 2015).

Konieczne jest wspomnienie również o słowackim mieście – Banská Štiavnica. Jest to jedno z najstarszych miast górniczych w całej Europie. Wydobywano w tych okolicach zarówno srebro, jak i złoto. Uważa się, iż pierwsza osada powstała tu już w XI wieku. Turyści mogą dziś zwiedzić wiele wystaw mieszczących się w różnych miejscach – między innymi w Starym Zamku, w budynku dawnego sądu górniczego (obecnie znajduje się tam Muzeum Mineralogiczne) czy w zabudowaniach Słowackiego Muzeum Górniczego. Jednak główną atrakcją jest skansen znajdujący się na terenie dawnej kopalni, gdzie możliwe jest zwiedzanie sztolni. Druga sztolnia znajduje się pod centrum miasta i nazywa się Glanzenberg. Miasto Banská Štiavnica zostało wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO w 1993 roku (www.banskastiavnica..., 2015).

4. UNESCO a obiekty pogórnice

W powszechnym odbiorze światowa lista dziedzictwa UNESCO łączona jest z obiektami takimi jak pałace, zamki, czy części miast. W Polsce obecnie na listę wpisanych jest 14 obiektów – są to między innymi muzeum obozu zagłady Auschwitz-Birkenau, parki, puszcze, świątynie, zamki, lecz również dawna kopalnia soli Wieliczka. Warto wspomnieć, iż na świecie wpisane są na nią również inne kopalnie, które w tej chwili mają znaczenie historyczne i najczęściej są udostępnione dla ruchu turystycznego. Poniżej zostanie przedstawionych kilka wybranych dawnych zakładów górniczych, które zostały umieszczone na liście światowego dziedzictwa UNESCO.

Wśród nich znajduje się szwedzka kopalnia rud miedzi w Falun. Została ona zamknięta w roku 1992, a na liście UNESCO umieszczono ją już w 2001 roku. Dzia-

łalność górnictwem rozpoczęto tam prawdopodobnie już w IX w., a największy rozwój przypadł na wiek XVII, kiedy to kopalnia zaspokajała 2/3 światowego zapotrzebowania na miedź. Obecnie jest udostępniona dla ruchu turystycznego powierzchnia 26 km² (www.you.promotusz..., 2015).

Kolejnym interesującym obiektem jest kopalnia rtęci w Almadén w Hiszpanii – największy ośrodek wydobywania tej kopaliny na świecie. Tutejsze złoża odkryto w roku 1490, a eksploatacja niemal bez przerw prowadzona była do roku 2003. Na listę światowego dziedzictwa UNESCO kopalnia została wpisana w 2012 roku, obecnie jest ona udostępniona dla ruchu turystycznego (www.whc.unesco..., 2015). W 2003 roku, przy pomocy Unii Europejskiej, obszar kopalni został oczyszczony z odpadów poeksploatacyjnych (www.europa.eu..., 2015).

Należy wymienić w tym miejscu również kopalnię Rammelsberg w Niemczech. Została ona wpisana na listę UNESCO wraz ze średniowiecznym miasteczkiem – dawnym Goslar. Eksploatowano tu rudy miedzi, cynku, srebra oraz ołowiu. Kopalnię tutejszą wyróżnia okres nieprzerwanego funkcjonowania trwający ponad 1000 lat – od 968 do 1988 roku. Można w niej zwiedzać dwie sztolnie wraz z wyposażeniem, średniowieczne budynki kopalniane i wieżę – jedno z najstarszych zabudowań przemysłowych w Niemczech (www.rammelsberg..., 2015). W Niemczech znajduje się jeszcze jeden kompleks, który został umieszczony na liście światowego dziedzictwa w 2001 roku – górniczo-koksowniczy kompleks Zollverein w Essen. Eksploatowano tu węgiel kamienny od roku 1847 (wydrążenie pierwszego szybu) do roku 1986. Koksownię zamknięto 7 lat później – również z powodu problemów ekonomicznych (www.navtur..., 2015).

Ciekawostką w tym zestawieniu jest kopalnia znajdująca się w Japonii, która również została wpisana na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Jest to kopalnia Iwami Ginzan, gdzie w XVII w. rozpoczęto wydobywanie srebra. Wpisana została ona na listę światowego dziedzictwa w 2001 roku i jest udostępniona turystom (www.ginzan ..., 2015).

5. Fora internetowe i bazy danych

Oprócz omówionych powyżej istnieje jeszcze jedna forma propagowania wiedzy o historii górnictwa, są to fora internetowe. Należy podkreślić, iż nie każdą zawartą w nich informację należy traktować jako pewnik – nierzadko konieczne jest potwierdzenie ich w innych źródłach. Jednak najczęściej na forach takich zabierają głos osoby, które są autentycznymi pasjonatami tematu, traktując udział w forum jako swoje hobby lub zajmują się nim zawodowo.

Przykładem forum poruszającego tematykę eksploracji dawnych wyrobisk, historii górnictwa oraz archeologii przemysłu jest brytyjskie AditNow (www.aditnow..., 2015), należące do National Association of Mining History Organisations (NAMHO). Na stronie forum można odnaleźć dokumentację i zdjęcia dawnych kopalń, a także narzędzie służące do wyszukiwania na świecie kopalń przy pomocy słów kluczowych.

Oprócz forów, przydatnymi narzędziami w poznawaniu historii górnictwa są bazy danych dostępne w Internecie. Jedną z nich jest Mining History Network (projects.exeter..., 2015). Jest to strona należąca do Uniwersytetu Exeter w Wielkiej Brytanii, utworzona w 1994 roku. Można na niej znaleźć informacje nie tylko o górnictwie wysp brytyjskich, lecz również ogólnoswiatowym. Zamieszczone są tam dane bibliograficzne dotyczące przeszłości eksploatacji w poszczególnych krajach oraz odnośniki do wielu stron internetowych organizacji.

6. Zakończenie

Obiekty pogórniczne mają obecnie znaczenie historyczne oraz edukacyjne. Bardzo często, poza możliwością ich zwiedzania z przewodnikiem wzdłuż wytyczonych tras, turyści mogą poznać historię przemysłu i wydobywania, stykając się z zachowanymi dokumentacjami, starymi fotografiami oraz stosowanymi narzędziami.

W powyższym artykule omówiono przykłady pochodzące z różnych krajów, z celowym pominięciem Polski, uznając że jest to zagadnienie warte odrębnego omówienia. Mimo to należy podkreślić, że w naszym kraju również istnieje wiele organizacji zajmujących się promowaniem górnictwa. Należy tu wymienić szereg podziemnych tras turystycznych, zarówno tych szeroko znanych – jak mająca światową renomę Kopalnia Soli „Wieliczka”, jak też np. trasa w Tarnowskich Górach, Złotym Stoku czy Krzemionkach Opatowskich, ale także mniej znane, np. w Chełmie, czy Krobicy. Znaczną rolę odrywają muzea, nie można zapominać o wkladzie wyższych uczelni, a nawet szeregu szkół niższego szczebla oraz forach internetowych (jak najbardziej rozbudowane forum Wrocławskiej Grupy Eksploracyjnej – sztolnie.fora..., 2015).

Za optymistyczny dla kolejnych pokoleń można uznać fakt konsekwentnego zwiększania w Polsce ilości udostępnianych dla ruchu turystycznego obiektów i tras turystycznych związanych z dziedzictwem górnictwa, zarówno w kopalniach podziemnych, jak i odkrywkowych. Znajdowane są coraz inne sposoby wykorzystania dawnych obiektów pokopalnianych, jak aktywność kulturalna i edukacyjna, koncerty, imprezy promujące tradycje górnicze itd.

Literatura

- www.aditnow.co.uk/ – witryna internetowa AditNow, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.annaberg-buchholz.de – witryna internetowa *Annaberg-Buchholz*, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.arignaminingexperience.ie/ – witryna internetowa Arigna Mining Experience, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.banskastiavnica.sk/visitor/history/until-the-17th-century.html – witryna internetowa *Banská Štiavnica – Mesto svetového dedičstva*, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.bcomm.ca – witryna internetowa Britannia Mine Museum (National Historic Site), dostęp: kwiecień, 2015.
- www.bergwerk-fell.de – witryna internetowa The Fell Exhibition Slate Mine (Besucherbergwerk Fell), dostęp: kwiecień, 2015.
- www.erzgebirge-tourismus.de/en/mining-culture/tourist-mines-visitor-galleries – witryna internetowa Erzgebirge, dostęp: kwiecień, 2015.

- www.ginzan.city.ohda.lg.jp/1750.html – witryna internetowa Giznan City, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.lmthistory.org – witryna internetowa Lower Macungie Township Historical Society, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.mhti.com – witryna internetowa Mining Heritage Trust of Ireland, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.mininghistoryassociation.org – witryna internetowa Mining History Association, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.mininghistory.asn.au – witryna internetowa Australasian Mining History Association, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.muzeum-pribram.cz – witryna internetowa Mining Museum Příbram (dostęp: kwiecień, 2015).
- www.namho.org – witryna internetowa National Association of Mining History Organisations (NAMHO), dostęp: kwiecień, 2015.
- www.navtur.pl/place/show/1010,kompleks-przemyslowy-zollverein – witryna internetowa Navtur.pl – Kompleks przemysłowy Zollverein (Zeche und Kokerei Zollverein), dostęp: kwiecień, 2015.
- www.ncm.org.uk – witryna internetowa National Coal Mining Museum for England, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.nwtminingheritage.com – witryna internetowa NWT Mining Heritage Society, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.projects.exeter.ac.uk/mhn – witryna internetowa Mining History Network, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.rammelsberg.de/index.php?s=51&m=82&l=pl – witryna internetowa Światowe Dziedzictwo Kulturowe Rammelsberg, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.sztolnie.fora.pl – internetowe forum „Sztolnie”
- www.underkansan.org – witryna internetowa Strataca – Kansas Underground Salt Mine, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.whc.unesco.org/en/list/1313 – witryna internetowa UNESCO – Heritage of Mercury. Almadén and Idrija, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.you.promotusz.pl/Kopalnia_w_Falun.html – witryna internetowa Kopalnia w Falun, dostęp: kwiecień, 2015.
- www.yukonrails.com – witryna internetowa Miles Canyon Historic Railway Society, dostęp: kwiecień, 2015.

THE HISTORY OF MINING – THE REVIEW OF SELECTED ORGANISATIONS AND INSTITUTIONS

*history of mining, mining heritage,
museum of mining*

For many centuries miners have developed various techniques of deposit exploitation. They often risked their health or even lives over it. This article presents different ways of commemoration of their hard work and sacrifice, e.g. museums, tours in underground mines and open pits, organisations and Internet forums. Some of them are known only locally but there are also many institutions of international fame. The total number of such establishments is unknown; however, it is expected to be unusually high as many closed mines open their own museums and other tourist attractions. Those places enable new generations to acquaint themselves with knowledge of the history and mining traditions.